

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ; ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК [159.922.1:316.367]:001.891(100)

DOI <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.2.10>

Власюк С. Р.

*асистент кафедри теоретичної та практичної психології
Національного університету «Львівська політехніка»*ФЕНОМЕН СЕКСУАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
У ЗРІЗІ ЗАКОРДОННИХ ДОСЛІДЖЕНЬTHE PHENOMENON OF SEXUAL IDENTITY
IN THE SECTION OF FOREIGN STUDIES

Вступ. Сексуальність є надзвичайно багатогранною та складною системою, такою, що може змінюватися і впливати на різні аспекти людського життя. Не зважаючи на всю цікавість та актуальність даної теми, досить довго саме через непросту природу, складну термінологію, спадщину історичних, релігійних, політичних та культурних впливів, вона не була досліджена в повній мірі. На нашу думку, досить цікавим та актуальним аспектом людської ідентифікації у зрізі сексуальності є дослідження сексуальної ідентичності. Тему сексуальної ідентичності активно досліджували такі науковці, як А. Кінсі, Ф. Діллон, Р. Ворнінгтон, Дж. Марсія, В. Фішер, Д. Бірн, Л. Уайт та К. Келлі, В. Касс, Р. Фасінгер та ін. Розуміючи природу та особливості формування сексуальної ідентичності, ми можемо отримати уявлення про складну взаємодію факторів, які сприяють розвитку ідентичності, самопочуттю людини та розширити наявні уявлення про особливості даного феномену.

Метою дослідження є теоретичний аналіз основних підходів та теорій до розуміння сексуальної ідентичності, аби сприяти більш чіткому розумінню та розкриттю даного поняття. Для досягнення поставленої мети було використано такі методи дослідження: аналіз, синтез, класифікація, оглядово-аналітичний метод, вивчення наукової соціально-психологічної та навчально-методичної літератури з теми дослідження. Визначено поняття сексуальної ідентичності як відображення того, як людина думає про себе по відношенню до того, до кого вона відчуває романтичний або сексуальний потяг. Було проаналізовано зарубіжні дослідження та теорії сексуальної ідентичності. Висвітлено основні думки науковців у цьому напрямку. Визначено основні труднощі до дослідження сексуальної ідентичності, та проаналізовано подальші перспективи її дослідження.

Ключові слова: сексуальна ідентичність, сексуальна орієнтація, сексуальність, гомосексуальність, бісексуальність, сексуальна поведінка.

Sexuality is an extremely multifaceted and complex system, one that can change and affect various aspects of human life. Despite all the interest and relevance of this topic, it has not been fully explored for a long time precisely because of its difficult nature, complex terminology, legacy of historical, religious, political and cultural influences. In our opinion, a rather interesting and relevant aspect of human identification in terms of sexuality is the study of sexual identity. The topic of sexual identity was actively studied by such scientists as A. Kinsey, F. Dillon, R. Warrington, J. Marcia, V. Fisher, D. Byrne, L. White and K. Kelly, V. Kass and R. Fassinger, and others. By understanding the nature and specifics of sexual identity formation, we can gain insight into the complex interplay of factors that contribute to human well-being and the broader implications for the scientific community and society in terms of inclusion and equality.

The purpose of this article is a theoretical analysis of the main approaches and theories to the understanding of sexual identity in order to contribute to a clearer understanding and disclosure of this concept. To achieve the goal, the following research methods were used: analysis, synthesis, classification, survey-analytical method, study of scientific social-psychological and educational-methodical literature on the research topic. The concept of sexual identity is defined as a reflection of how a person thinks about himself in relation to the person to whom he feels romantic or sexual attraction. Foreign studies and theories of sexual identity were analyzed. The main opinions of scientists in this direction are highlighted. The main difficulties in the study of sexual identity are identified, and further prospects for its research are analyzed.

Key words: sexual identity, sexual orientation, sexuality, homosexuality, bisexuality, sexual behavior.

Виклад основного матеріалу. Поняття ідентичності у широкому розумінні визначають як взаємовідносини суб'єкта зі самим собою. Ідентичність торкається абсолютно усіх аспектів нашої приналежності та самовираження. Ми перманентно ідентифікуємо себе із статтю, расою, етносом, національністю, релігією, сексуальною та гендерною приналежністю. Одним із найцікавіших і актуальних аспектів людської ідентифікації, на нашу думку є сексуальна ідентичність, яка досліджується у зрізі сексуальності. Людська сексуальність, як і розвиток людини в цілому є надзвичайно багатогранною та складною системою, такою, що може змінюватися і впливати на різні аспекти людського життя. Це один із фундаментальних мотивів наших почуттів, думок, поведінки, отже, вона має ключове значення для наших психологічних уявлень про себе. Важливим компонентом сексуальності, на нашу думку є феномен сексуальної ідентичності. У загальному, поняття сексуальна ідентичність – це відображення того, як людина думає про себе по відношенню до того, до кого вона відчуває романтичний або сексуальний потяг.

чайно багатогранною та складною системою, такою, що може змінюватися і впливати на різні аспекти людського життя. Це один із фундаментальних мотивів наших почуттів, думок, поведінки, отже, вона має ключове значення для наших психологічних уявлень про себе. Важливим компонентом сексуальності, на нашу думку є феномен сексуальної ідентичності. У загальному, поняття сексуальна ідентичність – це відображення того, як людина думає про себе по відношенню до того, до кого вона відчуває романтичний або сексуальний потяг.

Дослідження сексуальної ідентичності як невід'ємної частини людської сексуальності має важливе значення для розвитку індивідуального добробуту, сприяння соціальному залученню, захисту прав людини та побудови більш справедливого та розуміючого суспільства. Історично, соціальне та академічне розуміння феномену сексуальної ідентичності змінювалося поступово. Ще на початку ХХ ст. людська сексуальність розглядалася у контексті бінарності, тобто, трактували її лише як гетеросексуальну, або гомосексуальну.

У 1948 році суспільство сколихнула теорія Альфреда Кінсі, який розширив розуміння сексуальності, та вийшов за межі тогочасних досліджень, розкритикувавши теорію бінарності яка була основою в той час. А. Кінсі запропонував власну шкалу дослідження, яка у свою чергу була зосереджена на вірі в те, що сексуальні потяги є різноманітними та виходять за межі прийнятої дихотомії [6]. Роздуми А. Кінсі та його колег вперше були представлені у книзі «Статева поведінка самця людини» в 1948 році та доповнені у праці «Статева поведінка самки людини», опублікованій у 1953 році. На основі цих поглядів вони розробили шкалу сексуальних уподобань, яка враховувала проміжні градації між точками «виключно гомосексуальні» та «виключно гетеросексуальні»: виключно різностатеві; переважно гетеросексуальні; випадково гомосексуальні; переважно гетеросексуальні, але частіше гомосексуальні; в рівній мірі гетеросексуальні і гомосексуальні; переважно гомосексуальні, але більше, ніж випадково, гетеросексуальні; переважно гомосексуальні, лише випадково гетеросексуальні; виключно гомосексуальні; відсутні соціально-сексуальні контакти і реакції, тобто асексуальні [5]. У підсумку, теорія А. Кінсі зазнала чимало критики, позаяк не відображала загальної думки тогочасного суспільства. Проте з наукової точки зору – це однозначно був прорив у існуючих на той момент дослідженнях та поглядах щодо людської сексуальності, що зрештою призвело до початку нових напрацювань у теорії сексуальної ідентичності.

Після цього моменту спостерігається зростання певного ускладнення у розумінні сексуальної ідентичності та орієнтації людей. Яскравим прикладом цього є розвиток вже у 90-х роках ХХ ст. квір-теорій, які кинули виклик усталеним поглядам, щодо спрощеності сексуального потягу. Дослідників, які працювали у даній проблематиці зустріли з критикою через включення у свої визначення сексуальної орієнтації таких особливостей як біологічна стать, самоідентичність, сексуальні фантазії, сексуальна поведінка та гендерна ідентичність. Дані погляди не зустріли схвалення у сфері психічного здоров'я, проте вони підкреслили необхідність переосмислення розуміння сексуальної орієнтації, що пов'язано з новими віхами у дослідженнях сексуальної ідентичності.

Цікавою є думка Ф. Діллона, який стверджував що сексуальна ідентичність охоплює безліч компонентів людської сексуальності, наприклад: потреби,

цінності, вподобання, бажання тощо. Розуміння сфери сексуальної ідентичності на його думку, може формувати переконання, знання, думки про власне сексуальне Я особистості [2]. Продовжуючи аналіз розвитку досліджень сексуальної ідентичності, акцентуємо на роботах дослідника Р. Вортінгтона та його колег, які розглядали розвиток сексуальної ідентичності як універсальний феномен, та створили власну модель, яка може застосовуватися незалежно від сексуальної орієнтації людини. Таким чином, вони визначили сексуальну ідентичність як більш глобальну конструкцію, що виходить за рамки загальноприйнятого значення сексуальної ідентичності як ярлика соціальної ідентичності сексуальної орієнтації [8]. Вартою уваги також є робота Р. Вортінгтона, щодо створення оцінки розвитку сексуальної ідентичності. Для реалізації задуму, науковець та його колеги взяли за основу теорію статусів ідентичності Дж. Марсії [9]. Свого часу вчений вдосконалив і розширив модель Е. Еріксона, головним чином зосередившись на розвитку підлітків [7]. Звертаючись до поняття кризи ідентичності Е. Еріксона, Дж. Марсія стверджував, що підлітковий етап розвитку не пов'язаний ні з розв'язання ідентичності, ні з плутаниною ідентичності, а швидше із ступенем дослідження і ідентифікації у різноманітних життєвих сферах наприклад, релігії, гендерних ролей, культурної ідентичності тощо.

Дж. Марсія визначив чотири рівні ідентичності як перехресної взаємодії двох центральних компонентів: дослідження та приналежності. Перший рівень – поширення ідентичності (низьке дослідження, низька приналежність). Цей рівень належить до випадку, коли індивід не досліджує жодної ідентичності та не виражає жодної ідентичної приналежності. Цей період окреслює низький рівень обізнаності щодо ідентичності та її дослідження. Вважається, що він найбільш характерний для дітей та підлітків, адже виражає найменшу зрілість.

Другий рівень – викуп ідентичності (низький рівень дослідження, висока приналежність). Дж. Марсія припускає, що цей рівень або «зобов'язання» часто є результатом занепокоєння через невизначеність або жорсткі очікування сім'ї, суспільства чи культури. У контексті сексуальної ідентичності, на даному етапі індивід схильний ідентифікувати себе як гетеросексуального по замовчанню.

Третій рівень – мораторій (високий рівень дослідження, низька приналежність). Характерною ознакою є відмова індивіда від будь-якої ідентичності. За Дж. Марсією, цей рівень відкриває можливості досягнення сексуальної ідентичності, є передвісником цього процесу. Розвиток сексуальної ідентичності на даному періоді супроводжується дослідженням своєї сексуальної поведінки, цінностей, уявлень, потреб тощо. Четвертим і останнім рівнем є досягнення ідентичності (низьке дослідження, високий рівень приналежності). Вважається, що після детального дослідження індивід приймає для себе певну ідентичність. За автором теорії, індивіди на

даній стадії мають стабільне відчуття себе та залишаються відданими обраній ідентичності [7].

Також цікавими є дослідження науковців, які стверджували, що важливим аспектом сексуального «Я» людини є такі відчуття як легкість та комфорт. В цьому контексті В. Фішер, Д. Бірн, Л. Уайт та К. Келлі вперше концептуалізували феномен еротофобії та еротофілії, як індивідуальну відмінність особистості, і вважали що вона позначає афективну та оціночну реакцію на сексуальний контент [4]. У цьому контексті, дискомфорт або негативне ставлення до сексуальності розглядається як еротофобія, тоді як протилежним до цього поняття буде еротофілія. Сексуальність значною мірою впливає на сексуальне життя людини. Ми можемо розглядати еротофобію-еротофілію, як вагому частину людської сексуальності, яка у свою чергу, може впливати на сексуальну поведінку людини, її почуття, переконання, сексуальні потреби, цінності, самовираження та інші компоненти сексуальної ідентичності. Враховуючи дане твердження, можна сказати, що тяжіння особистості до еротофобії, або еротофілії може значно вплинути на розвиток сексуальної ідентичності. Однак, беручи до уваги думку В. Фішера, що еротофобія-еротофілія є вивченою схильністю, логічніше буде стверджувати, що саме сексуальна ідентичність може змінювати, або формувати дані особливості [4].

Вагомий внесок у дослідження сексуальної ідентичності також здійснила В. Касс, запропонувавши шість етапів розвитку сексуальної ідентичності геїв та лесбіянок. На першому етапі, згідно цієї теорії відбувається плутанина ідентичності. Характерним для цього етапу є усвідомлення того, що гомосексуалізм має відношення до особистості з точки зору поведінки, почуттів та думок, та чи відчуває вона себе схильною до гомосексуальності або бісексуальності. Для даного періоду характерні внутрішні переживання, цікавість, збентеження, тривога, або навіть почуття соціального відчуження. Зниження дискомфорту є головною метою даного етапу [1].

Другий етап – порівняння ідентичності, яке вирізняється невизначеною прихильністю особистості до гомосексуального Я. На даному етапі, головним завданням є впоратися з відчуттям відчуження у соціальному плані, яке виникає шляхом порівняння себе з іншими. Є декілька варіантів того, як можна побороти соціальне відчуження. Наприклад, є люди які позитивно реагують на те, що вони відрізняються від більшості людей, і таким чином охоче приймають свою гомосексуальність. Якщо ситуація є протилежною, і особистість не може прийняти свою гомосексуальність, вона буде прагнути змінити своє сприйняття, поведінку і почуття. У такому випадку, ці люди швидше за все розглядатимуть сексуальні стосунки як щось, на що вони можуть впливати і діяти як гетеросексуали, якщо цього захочуть. Такі люди можуть переконувати себе що гомосексуальні потяги, які вони відчувають це щось тимчасове, а для свого виправдання та збереження образу гетеросексуальних, звинувачуватимуть когось іншого. Особливість такої невідповідності полягає у спробі

змінити сприйняття себе як гомосексуала або бісексуала та припинити будь яку характерну для нього поведінку. На цьому етапі людина може прийняти свою гомосексуальність, в протилежному випадку, гостре несприйняття своєї сексуальної ідентичності може призвести до ненависті до себе або проявів аутоагресії. Якщо другий етап проходить належним чином, то людина з усвідомлення «Я можу бути геєм / лесбійкою / бісексуалом» (1 етап) може перейти до усвідомлення «Ймовірно я геєм / лесбійкою / бісексуалом», це зумовлює появу третього етапу – толерантності до ідентичності.

Почуття відчуженості посилюється, і людина шукає способи, щоб полегшити свою самотність. На цьому етапі важливим фактором є емоційний контакт з іншими представниками ЛГБТ спільноти. Якщо особистість вбачала своє гомосексуальне Я як небажане, то позитивний контакт може сприяти переосмисленню її настанов та переоцінки негативного сприйняття. Якщо негативне уявлення зберігається, це може призвести до підсилення негативної Я-концепції. Якщо ідентифікація себе як гомосексуала відбувається, то особистість стає більш прихильною до своєї гомосексуальної / бісексуальної ідентичності.

Четверта стадія – прийняття ідентичності, характеризується розширенням своїх контактів з іншими гомосексуалами, переживання позитивних емоцій та хорошого самопочуття під час перебування в їхньому оточенні. Інші сексуальні меншини сприймаються позитивно та нормально, а гомосексуальна спільнота стає важливою у житті особистості. Невідповідність між тим як людина себе бачить, і тим як думає що її бачать інші, посилюється, що сприяє переходу до наступної стадії. П'ята стадія – гордість за ідентичність. Характерним є відчуття повного прийняття своєї ідентичності, у поєднанні з усвідомленням що у суспільстві, переважно, гомосексуальна ідентичність вважається неприйнятною. На даному етапі гомосексуальна ідентичність є основною ідентичністю, яка витісняє інші. Ймовірно, може збільшитися бажання розкривати свою ідентичність іншим. Те як оточення буде сприймати цю інформацію, може впливати на те, чи буде продовжуватися розвиток гомосексуальної ідентичності. Коли розкриття сексуальної орієнтації супроводжується позитивними реакціями, то це сприяє переходу до останньої стадії – синтезу. Також, на цій стадії можуть виникати прямі конфронтації із суспільними стереотипами, нормами та переконаннями. Тому ймовірно є боротьба за свої права та погляди.

Шоста стадія – синтез ідентичності. Характеризується тим, що особистість здатна інтегрувати гомосексуальне Я з іншими аспектами своєї ідентичності. Тобто, усвідомлення своєї сексуальної ідентичності не розглядається як одна, єдина ідентичність особистості, а як частина загальної картини, ким є особистість в цілому. На цій стадії світи сексуальних меншин стають менш дихотомічними, і люди судять одне про одного не з точки зору сексуальної орієнтації, а з точки зору особистісних якос-

тей, вчинків тощо. Люди почуваються комфортно та безпечно з тим відчуттям ким вони є, і тим самим це зумовлює більшу узгодженість між їхньою громадською та приватною ідентичностями [1].

У вивченні розвитку сексуальної ідентичності, великої популярності також набула модель Р. Фасінгер, яка присвячена вивченню сексуальної ідентичності представників сексуальних меншин. Дослідниця разом зі своїми колегами висунула гіпотезу про два паралельні процеси розвитку ідентичності: перший процес пов'язаний з сексуальною ідентичністю, тобто, мається на увазі внутрішнє усвідомлення та прийняття власної сексуальної ідентичності. Другий процес зосереджений на ідентичності членства у групі, тобто відповідь на питання, що означає для людини бути геєм або лесбійкою у суспільстві, і своїй ролі в даних спільнотах. Кожен з цих процесів складається з чотирьох етапів розвитку, а саме: усвідомлення, дослідження, поглиблення (прихильність), та інтерналізація (синтез) [3].

Щодо індивідуальної ідентичності, етап усвідомлення передбачає сприйняття себе як того хто відрізняється від інших. Наступний етап дослідження характеризується активним дослідженням почуття потягу до людей своєї статі. На етапі прихильності зміцнюється ідентифікація себе з геєм чи лесбійкою. На останньому етапі сексуальна ідентичність стає частиною загальної ідентичності особистості. Якщо розглядати ідентичність членства у групі, то на першому етапі відбувається усвідомлення що існують

люди з різною сексуальною орієнтацією. На другому етапі особистість починає досліджувати свої стосунки зі спільнотами геїв та лесбійок. На третьому етапі (прихильності) люди беруть на себе особисті зобов'язання перед своєю спільнотою, і як наслідок можуть приймати негативні наслідки перебування у таких групах. Останнім етапом ідентичності членства у групі є інтерналізація ідентичності групи у різних контекстах її життя.

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що людська сексуальність є складною структурою, яка має перспективи для подальших досліджень. Тема сексуальної ідентичності є надзвичайно актуальною в наш час, і дослідження показують що дана тема, особливо в українському суспільстві не є достатньо вивчена. Аналізуючи теорії зарубіжних вчених, ми бачимо, що емпіричні дослідження сексуальної ідентичності є складною темою, через її делікатну природу, соціально-історичні контексти та складну термінологію. Крім того, дослідження останнього століття постійно підкреслюють, що підлітковий вік і становлення дорослого віку є періодами формування ідентичності, що може бути особливо важливим для формування сексуальної ідентичності. На нашу думку, для майбутніх досліджень було б корисно провести подальше вивчення того, яким чином проявляється сексуальна ідентичність у підлітковому та дорослому віці, аби глибше розуміти природу та особливості сексуальної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Cass V. C. Homosexual identity formation: Testing a theoretical model. *The journal of sex research*. 1984. Vol. 20, no. 2. P. 143–167.
2. Dillon F. R., Worthington R. L., Moradi B. Sexual identity as a universal process. *Handbook of identity theory and research*. New York, NY, 2011. P. 649–670.
3. Fassinger R. E., Miller B. A. Validation of an inclusive model of sexual minority identity formation on a sample of gay men. *Journal of homosexuality*. 1997. Vol. 32, no. 2. P. 53–78.
4. Fisher W. A. et al. Erotophobia-erotophilia as a dimension of personality. *Journal of sex research*. 1988. Vol. 25, no. 1. P. 123–151.
5. Gebhard P. H. et al. *Sexual behavior in the human female*. Elsevier health sciences, 1953. P. 842.
6. Kinsey A. C. *Sexual behavior in the human male*. Philadelphia : W. B. Saunders Co., 1948. P. 804.
7. Marcia J. E. Development and validation of ego-identity status. *Journal of personality and social psychology*. 1966. Vol. 3, no. 5. P. 551–558.
8. Tajfel H., Turner J.C. The social identity theory of intergroup behavior. *Psychology of intergroup relation*. 1986. P. 7–24.
9. Worthington R. L. et al. Development, reliability, and validity of the measure of sexual identity exploration and commitment (MOSIEC). *Developmental psychology*. 2008. Vol. 44, no. 1. P. 22–33.